

53° 3' 55" š. pl. 158° 37' 32" r. ilg.

KAMČIATKOS PUSIASALIS, RUSIJOS TOLIMIEJI RYTAI,
1741-IEJI

VISOS MOKSLINĖS ekspedicijos prasideda nuo puodelio arbatos. Kapitonas Vitus Beringas įpila jos teologijos daktarui, gamtininkui, keistuoliui Georgui Wilhelmui Stelleriui. Kapitonas pripila puodelį, nes turi reiką. Šlovingasis imperatorius siuntė jį ieškoti jūrų kelio, nubrėžti žemėlapyje jo liniją nuo Azijos iki Amerikos, ir Beringas atliko tą žygį. Tai buvo prieš dvidešimt metų: nuo šio kranto nusigavo ligi nežinomų vandenų šiaurėje, bet nuolatos laikėsi rūkas, orai buvo blogi, gėlas vanduo išseko, ir jie pasuko atgal. Beringas grįžo su tikslesniu Kamčiatkos pusiasalio brėžiniu, bet pasaulio žemėlapių viršutinis kampas iki šiol tuščias, ir Petras Didysis atsisveikino su gyvenimu nežinodamas, kur driekiasi Naujojo pasaulio linija.

Imperatorius mirė, bet idėja tebėra gyva. Reikia mėginti dar kartą, reikia mėginti pasiekti daugiau. Imperatorės Anos įsakymu dabar Avačios įlankoje stovi du laivai – „Sviatoj Piotr“ ir „Sviatoj Pavel“, šventasis Petras ir šventasis Paulius. Juose telpa bemaž šimtinė įgula, burėms tvarkyti reikės dvidešimties vyrų, čia pat statomas uostas, barakai, dirbtuvės, skubinai renčiami būstai, ir visur kur, išskyrus laivus, – nešvaru, menka ir šalta.

Į didžiąją šiaurės ekspediciją buvo atrinkti trys mokslininkai, garbūs apsišvietę vyrai iš Sankt Peterburgo mokslų akademijos.

Mokslininkai išruošti tikrai nešykštaujant. Su jais išplaukė šeši adjunktai, šeši matininkai, du dailininkai, trylika kareivių, vertėjas, gydytojas, technikas, būgnininkas, vedliai, irklautojai ir nešikai. Jie pasiėmė kelių šimtų mokslo knygų biblioteką, keturis teleskopus, penkias astrolabijas, dvidešimt termometrų, dvidešimt septynis barometrus, du šimtus šešiolika arklių ir kalnus statinių puikaus Reino vyno. Jie paliko sostinę su pagarbia iškilme, mat laukė aštuoni tūkstančiai kilometrų Sibiru, o paskui – nežinoma jūra.

Profesoriai pasiekia Jeniseiską po kelerių metų. Po kelerių ilgų, sunkių metų, o dar nėra nė pusės kelio. Jakutske sudegą jų būstai, o su jais – rūšių pavyzdžiai ir užrašai. Tiekos metų darbas pelenais pakyla į dangų ir profesoriams jau per akis kelionių. Astronomas susikivirčia su etnografu, ir juo toliau į rytus, tuo labiau jiems nesiseka, bet galų gale prieinama prie sprendimo. Profesoriai parašo į Akademiją, pareikalauja atleisti nuo užduoties ir, nelaukdami atsakymo, apgręžia arklius į vakarus.

Su kapitonu keliavę gamtininkai pasuka namo, bet pakeliui susiduria su tyrinėtoju, kurio tartum neveikia Sibiro varganumas. Tam keistuoliui nerūpi pudra nei perukai, alų ir midų jis geria iš vieno puodelio, bet dirba labai išmaniai ir kaip žinovas kalba apie rytų šalčiams atsparius augalus bei paukščius. Profesorius Gmelinas pataria paimti tą žmogų vietoj anų gamtininkų, ir Beringas sutinka. Jis parašo malonų, pagarbų laišką ir pakviečia Georgą Vilhelmą į Avačios įlankos uostą.

•

Gamtininkas, teologijos daktaras, keistuolis Georgas Wilhelmas Stelleris tiesia nugara sėdi ant kėdės. Jis apsilvilkęs geriausiais drabužiais, bet tie žodžiai nieko nesako, nes ketveri metai Sibire pakeitė jo aprangos stilių. Stelleris atlėkė šunų kinkiniu ir stengiasi neišsiduoti, kad jam labai gera sausoje patalpoje gerti šiltą, stiprią arbatą. Mokslų akademija davė Stelleriui užduotį sukartografuoti Kamčiatkos pusiasalio gyvūnus, augalus ir vertingus akmenis, bet, traukiant į rytus, širdis pliekste užsiplieskė visa tai tęsti. Jis pamatė stepes ir kalnus, perplaukė valtimi Baikalą, o dabar nori nukakti toliau ir jau paprašė leidimo keliauti į Japoniją. Įprasta ekspedicija, ar ne tiesa, nusijuokia kapitonas, pripila gamtininkui puodelį, o Stelleris pakelia jį prie burnos ir gurkšteli.

Jis susideda daiktus į kelią, bet randasi trukdžių, netikėtų kliūčių. Maisto atsargas krauna ilgiau nei tikėtasi; pakeliui į uostą dingsta džiūvėsiai, kitos siuntos dar nėra, ir vežikai koriaikai pakelia maištą – krovinių gabenimas į toliausią Sibiro dalį užtrunka, o ir vadas Koleslovas, atsakingas už pristatymą, nesiima priemonių. Tas žmogus viską atideda rytdienai, nes šiandien galima pakelti taurę, ir Stelleris laukia, keikiasi ir laukia, ir parengia traktatą apie tenykštes žuvis.

Stelleris pralaukia penketą mėnesių. Dvidešimt vangių, nemalonių savaitžių, kurias galėjo praleisti tyrinėdamas nežinomas Nipono rūšis, bet pagaliau ateina išsiilgtoji diena. Stelleriui dar kai ko trūksta kelionei, bet daugiau gaišti jie negali, turi plaukti, kad spėtų grįžti prieš prasidedant rudens audroms, tad gegužės dvidešimt devintąją laivai, išmetę inkarus įlankoje,

laukia palankaus oro. Birželio ketvirtąją pakyla tinkamas vėjas ir „Sviatoj Piotr“ bei „Sviatoj Pavel“ pradeda kelionę į Aliaską.

Vadovybė atkemša šampano butelius. Karininkų skruostai dega tokiu įkarščiu, kokį Beringas prisimena išplaukiant prieš du dešimtmečius. Jaunų vyrų vaizduotėje – nežinomų šalių turtai, salos, įlankos ir kalnai, kurie bus pavadinti jų vardais, susižavėjimas ir pagarba aristokratų dukterų, gal net pačios imperatorės akyse, kai pasakoja apie savo nuotykius, tačiau Beringas prisimena nuobodžias dienas, maisto atsargų mažėjimą ir nakties audras, kai jie visi gresiant baisiems pavojams meldavosi, kad liktų gyvi. Tada jis buvo vyras pačiame žydėjime, o dabar jaučia visas savo šešias dešimtis; jaunimas švenčia, bet Beringas pastebi vyresniojo padėjėjo Chitrovo akis temdantį šešėlį. Chitrovas su juo plaukė prieš dvidešimt metų ir žino, kas jų laukia.

Kapitonas palieka draugiją. Jo netraukia vynas, jis nori pajusti vėją, jūrą, ir užkopia į denį. Uostas jau vos matyti, toliau visa didybe brėžiasi aukštas Avačios kalno kaukaras. Vaizdas iškilnus, saulėlydis gražus, bet Beringas nusigręžia ir nusprendžia likusias gyvenimo dienas praleisti šiltame, patogiam name.

Stelleris išsimokslinęs gamtininkas, bet nekilmingas. Niurnbergo kantoriaus sūnaus niekas nekviečia gerti šampano, tad jis įninka į darbą, užsirašinėja, kokie jūros paukščiai skraido, kokius augalus neša bangos. Stelleris stebėjo sroves, darė skaičiavimus, tad pamatęs kapitoną nuskuba prie jo ir ima aiškinti manąs, kad geriausia vairuoti laivą į šiaurės vakarus per keletą

rumbų, bet kapitonas žiūri į tolstančią žemę ir lyg negirdi, ką jis sako.

Jie palieka krantą ir rūkas apsiaučia laivą neperžvelgiama skraiste. Ją perskrodžia tik pro šalį lekiančio jūros paukščio riksmas, nepalijamam dulkiams lietui sudrėksta denis ir audiniai, sunkūs, vilgšni drabužiai limpa prie kūno, ir jau niekas nešildo. Sėdynios dienos nepermatomos, drėgnos prieblandos, bet galų gale iš pietryčių pasisukęs vėjas išsklaido rūką. Jie užkopia į denį pažiūrėti saulės, bet paskui pilvą suima negerumas. Priešais matyti vien vanduo. Ekspedicijos laivai per rūką išsiskyrė. Jie keletą dienų ieško „Sviatoj Pavelo“, bet bergždžiai. Anas šventasis nusinešė pusę Didžiosios šiaurės ekspedicijos reikmenų.

Jis daug ką pastebi. Bangos sūpuoja augalus, vešinčius tik sekliuose vandenyse, Stellerio akis pagauna tokių jūros gyvūnų ir paukščių, kokie niekada nenutolsta nuo kranto, jis pasako tai vadovybei, pataria keisti kursą, bet karininkai tik kilsčioja antakių. Nejau žmogus, pirmą kartą išplaukęs į jūrą, geriau už juos pažįsta vandenį, ir kapitonas nesiginčija. Jis nenori supykdyti vadovybės, nes tie žmonės turi draugų Sankt Peterburge.

Stelleris mato, kad vienas karininkas klaidingai rodo jų kelią pasaulio žemėlapyje, aiškina laivą esant ne Ramiajame vandenyne, o Atlante, bet niekas jo nepataiso.

Paskui į paviršių iškyla vienas gyvūnas, ir Stelleris prisimena, kodėl sutiko leisti į šią varginančią kelionę. Padaras gal dviejų uolekčių ilgio. Oda apėjusi rausvais plaukeliais, o galva panaši

į šuns. Ausys stačios, budrios, akys išsprogusios, ilgi, nukarę ūsai primena rytų krašto mokslinčių, bet gyvis siaučia vandenyje kaip išdykęs vaikas. Šelioja, paneria, iškyla su jūržole nasruose, sviedžia ją aukštyn, pagauna dantimis. Įgula susiburia pažiūrėti, ploja katučių, tačiau Stelleris pasikviečia geriausią šaulį. Tai kazokas Foma Lepkinas, ir Stelleris įsako šauti: Lepkinas šauna, bet kulka nepaliečia širdies, prakerta odą, bet neatima gyvybės, padaras neria gilyn ir daugiau nesirodo.

Stelleris skaitęs traktatų ir kelionių pasakojimų, peržiūrėjęs visus universitetų bibliotekose saugomus gyvūnų sąrašus, bet šitas gyvis jam nežinomas. Ištisas savaites jis matė tik kirus ir narūnėlius, o pirmą įdomią būtybę paleido iš akių. Negerai, – Stelleris mintyse žvalgosi po retenybių kabineto išpūdingiausių padarų lentynas ir vakare, gulėdamas lovoje, suvokia, ką matė. Reikia persikelti į tolimą praeitį, bet žvėris iš ten: iš *Historiae Animalium*, Gessnerio didžiojo bestiariumo, tai *Simia marina danica*, daniškoji jūrų beždžionė su uodega, panašia į gyvatę, su keturiais klostėtais pelekais, gumbuota galva, mėgstanti pakioti – viskas sutampa, – ir Stelleris atsigula ramia širdim. Jis dar neužmiršo to, ką žino, jis dar geba klasifikuoti pasaulį.